

HAMVAY PÉTER

TÖRLEY – NINCS NAGY PEZSGÉS

a mai pincészetnek csak a pincerendszer és néhány szép, bár nem kiemelkedő jelentőségű 19–20. századi ipari épület maradt

Inincs könnyű helyzetben a Törley Pezsgőpincészet, amikor a saját múltját akarja bemutatni. Hiába kötődik Törley Józsefhez és familiájához jóformán az egész budafoki belváros, a mai pincészetnek csak a pincerendszer és néhány szép, bár nem kiemelkedő jelentőségű 19–20. századi ipari épület maradt.

az attraktív, múzeumi célra megfelelő épületeket mások birtokolják

IA gyár tulajdonosainak egykor hatalmas ingatlanállományból az attraktív, múzeumi célra megfelelő épületeket mások birtokolják. A gyártelep felett magasodó, 1904-ben elkészült neogótikus Törley-kastélyba az államosítás után nem sokkal az Országos Frédéric Joliot-Curie Sugárbiológiai és Sugár-egészségügyi Kutató Intézet jogelődje költözött. Az épületben jelentős átalakítások zajlottak, amelyeknek nem épp áldásos hatása kívülről is látszik. A tánc- és zenetermet állítólag helyreállították, ez könyvtárként, illetve konferenciák helyszíneként szolgál, de belépni csak engedéllyel lehet.

nemcsak a Törleyek, hanem Budafok egész ipatörténete is megérne egy kiállítást

IMagántulajdonban van Törley feleségének, Sacelláry Irénnek a kastély szomszédságában található kúriája, amely már a húszas években kikerült a család tulajdonából. A Leányka utca felől látható jellegzetes, bazilikális szerkezetű, kétezer négyzetméteres Törley-borcsarnoknak ugyan az önkormányzat a tulajdonosa, de nem látogatható. A legfrissebb hírek szerint 20-30 borvidék mintegy 300-400 pincészete számára hoznának létre itt Kárpát-medencei Borközpontot. Azt nem tudni, hogy a konferenciák, vásárok szervezése, szálloda és étterem működtetése mellett az építető család számára is emléket állítanak-e? Pedig nemcsak a Törleyek, hanem Budafok egész ipatörténete is megérne egy kiállítást.

IAmíg a felsorolt ingatlanok tűrhető állapotban vannak, ez korántsem mondható el a dombtetőn álló Törley-mauzóleumról. Télire hajléktalanok költöznek be a többször kirabolt, feldőlt szecessziós sírkápolnába, melyet Törley József 1908-ban bekövetkezett halála után özvegye, Sacelláry Irén építtetett.

Törley Gyűjtemény és Látogatóközpont
A Törley Pezsgőpincészet Kft. jóvoltából

A szentélyben, illetve a kupolán található üvegmozaik ablakok nagy valószínűséggel Róth Miksa műhelyének munkái. Úgy tudni, az áldatlan állapotok egyik oka, hogy a kápolna az egyház tulajdona, ám nekik nincs keretük a becslések szerint milliárdos összegű felújításra.

¶ Még sincs teljesen reménytelen helyzetben, aki a Törleyekre kíváncsi Budafokon, mert a Törley Pezsgőpincészet 2012-ben megnyitotta a Törley Gyűjtemény és Látogatóközpontot, amit múzeumként is emlegetnek internetszerte, de a jogi és a valószínű helyzetet jobban mutatja a hivatalos elnevezés.

¶ A mai kiállítás a hatvanas évekből származó – a pincészet egyik épületében még ma is látható – néhány vitrinből álló, természetesen a szocializmus korára fókuszáló, leginkább a gyár termékeit, díjait bemutató tárlatot váltotta fel. A látogatóközpontot egy használaton kívüli pinceágban rendezték be. Kapott egy kissé rideg, de tágas és funkcionális fogadóteret, mosdókkal, nyitott pulttal és a hozzá kapcsolódó shoppal. Lőrik Tamás, a gyár termékmenedzsere elmondja, kezdetben az előre bejelentett csoportok voltak többségben, de mára a minden hónap második szombatján tartott, egyéni látogatók számára indított csoportok is teljes létszámmal indulnak. Természetesen ezekre a látogatásokra is előzetes regisztráció szükséges. Ha egy-egy időpont betelt, újat nyitnak, így akár három csoportot is tudnak fogadni. Leginkább belföldi turisták keresik fel egyénileg a gyűjteményt, de szervezett utakkal sok külföldi is megfordul itt. A gyűjtemény kizárólag vezetéssel látogatható, ugyanis a túra második része a múzeumi vitrinek után átvezet az érlelőpincébe, ahol a pezsgőkészítési eljárásokat mutatják be, s ott egyelőre nem lehet szabadon sétálni a rázóállványokon halmozódó palackok között. Lőrik Tamás szerint terveznek egy olyan átalakítást, amely lehetővé teszi a kiállítási és az ipari területen is a szabad mozgást és információszerzést.

¶ De maradjunk még a túra elején. A kiállításinstallációra versenyfőgyűjtést írtak ki, „a győztes terv azzal győzött meg bennünket, hogy a pezsgőhöz köthető elemeket használta fel az alkotó” – mondja Lőrik Tamás. Egy pezsgős dugót formázó installációval kezdődik a kiállítás, ahol Törley József apró

a látogatóközpontot egy használaton kívüli pinceágban rendezték be

a gyűjtemény kizárólag vezetéssel látogatható, ugyanis a túra második része a múzeumi vitrinek után átvezet az érlelőpincébe, ahol a pezsgőkészítési eljárásokat mutatják be

Törley Gyűjtemény és Látogatóközpont
A Törley Pezsgőpincészet Kft. jóvoltából

Törley Gyűjtemény és Látogatóközpont
A Törley Pezsgőpincészet Kft. jóvoltából

Törley Gyűjtemény és Látogatóközpont
A Törley Pezsgőpincészet Kft. jóvoltából

a nagyra növesztett
pezsgőspalack
és pezsgőspohár
díszletei között
berendezett
kiállítás
egy klasszikus
üzem- és iparág-
történeti tárlat

mellszobrával találkozunk, a sok kritikát kapó Madách téri Sisi-szoborról elhíresült Törley Mária alkotásával. A család leszármazottjával jó a kapcsolata a gyárnak, számos megrendeléssel támogatják a szobrászt. A nagyra növesztett pezsgőspalack és pezsgőspohár díszletei között berendezett kiállítás egy klasszikus üzem- és iparágtörténeti tárlat. Jól olvasható, lényegre törő tablókkal, de kevés tárggyal meséli el a gyár történetét, és vezet be a pezsgőkészítés históriájába.

¶ Tipikus dualizmus kori karrier a szabadkai születésű Törleyé.

A grazi kereskedelmi akadémián találkozott Teophil Roederer francia pezsgőgyárossal, aki francia–német nyelvű levelezőként alkalmazta Reimsben. Egy másik neves pezsgőgyártónál a gyakorlatban is kipróbálta a pezsgőkészítést, majd önállóította magát. 1880-ban alapborbeszerző körútján jutott el Budafokra, s felfedezte, hogy a hely a pezsgőgyártásra alkalmas adottságokkal rendelkezik. Két év múlva, 24 évesen ide telepítette a gyárát, és hamarosan az ország, majd a térség legnagyobb pezsgőgyárává tette. Erről az időről néhány tárgy látható csupán, például korbelti parafadugók és dugórögzítő fémkapcsok, néhány irat és fotó. A gyár az alapító halála után, az örökösök irányítása alatt is tovább virágzott, 1910-re már elérte az évi kétmillió palackos termelést. Törley rendkívül innovatív vállalkozó volt, szerencsére a reklámnak is nagy szerepet szánt, így megmaradt néhány díszes számlócédula, plakát, és pár fotó azt is bemutatja, hogy a foci pályák oldalán is reklámozták a Törleyt, sőt saját teherautóik oldalát is reklámhordozó felületté tették. A tárgyi anyag zömét a címeres, márkajelzéssel ellátott üveg poharak és korabeli palackok teszik ki, ezek illusztrálják a gyár történetének egyes szakaszait. A talán legértékesebb leletek, főként palackok az egyik építkezés során az alapkőből kerültek elő, igaz, ezek a François pezsgőpincészethez köthetők. Lórik Tamás szerint az is előfordult, hogy egy látogató hozott be egy Törley poharat. A kiállításból hiányoznak a gyártáshoz használt gépek, eszközök – ezek közül néhány az érlelőpincében látható ugyan –, ahogy a gyár vagy a termék társadalomtörténeti vonatkozásaira sem térnek ki.

szerencsére
a reklámnak is nagy
szerepet szánt,
így megmaradt
néhány díszes
számlócédula,
plakát, és pár fotó
azt is bemutatja,
hogy a foci pályák
oldalán is
reklámozták
a Törleyt, sőt saját
teherautóik oldalát
is reklámhordozó
felületté tették

¶ Trianon után a forgalom jelentősen csökkent, mélypontját a nagy gazdasági világválság idején érte el. A 19. század végi

Louis François
a franciaországi
Reimsből
Törley József
hívására érkezett
Magyarországra,
négy évig volt
a pezsgőmestere,
majd 1886-ban
önállósította
magát, közvetlenül
a szomszédban
hozta létre
konkurens
pezsgőgyárát

a kilencvenes
években
a privatizáció során
a német Henkell
cég vásárolta
meg a patinás
pezsgőgyárát,
megtartották
a nevet és a jól
bevált márkákat

tíz budafoki pezsgőgyárból csak kettő – a Törley és a szomszédos François – éri meg a harmincas évek közepét, amikor ismét emelkedni kezd a fogyasztás. Louis François a franciaországi Reimsből Törley József hívására érkezett Magyarországra, négy évig volt a pezsgőmestere, majd 1886-ban önállósította magát, közvetlenül a szomszédban hozta létre konkurens pezsgőgyárát. A sors fintora, hogy a Törley-kiállítás az egykori François-birtok területén lévő pincében jött létre. 1944 augusztusában a François-üzemet porig bombázták, nem is indult újra a termelés. Az államosított Törley-gyár is tetszhalott állapotban vegetált egy ideig, a családot kitelepítették. Az orosz csapatok és a hosszúra nyúlt interregnum idején pusztulhatott el a gyár dokumentumainak, a család személyes tárgyainak a zöme. 1951-ben kiderült, hogy a kommunizmus sem nélkülözheti a burzsoá italnak titulált pezsgőt. A Törley lett az ország egyetlen pezsgőgyára, a KGST jóvoltából ismét felívelt a termelés. Ebből az időből a már jól ismert palackok sorakoznak, de van köztük néhány különleges is, például az 1982-ből származó, a gyár alapításának századik évfordulójára készített másfél literes, rézveretes, dombornyomott üveg, illetve a Hilton Szálloda megnyitására gyártott 0,375-ös palack is. A kilencvenes években a privatizáció során a német Henkell cég vásárolta meg a patinás pezsgőgyárát. Megtartották a nevet és a jól bevált márkákat, amelyeket magyar borokból, Budafokon állítanak elő.

¶ A tradíciók ápolása volt a fő célja a látogatóközpont létrehozásának – mondja Lőrík Tamás. Bár középtávú cél, hogy a kiállítás üzemeltetése legalább nullszaldós legyen a belépőjegyekből és a shop bevételéből, de elsősorban inkább a brandépítés a cél, nem a bevétel – teszi hozzá a termékmenedzser. Ennek része az is, hogy az egyik épületükben, ahol állítólag a világ második legnagyobb felületű Zsolnay-kerámiaképe látható, rendezvényközpontot hoztak létre. Különlegessége, hogy a hasonló Zsolnay-képek általában az épületek külső részét díszítették, és az is, hogy ez a díszes csarnok egykor a gyártás helyszíne volt. A szépen restaurált Zsolnay-kép Dařilek Henrik tervei szerint készült, egy szüreti menetet ábrázol, aminek központjában természetesen a gyáralapító Törley József áll.

Déry Tibor és felesége Lotz Károly utcai házukban, 1975
Petőfi Irodalmi Múzeum